

A BĂTUT BASARAB I MONEDĂ ? OBSERVAȚII PRIVIND MONEDELE TIP COMUN MUNTEAN ATRIBUITE LUI MIRCEA CEL BĂTRÂN

TRAIAN BIȚA

Se consideră că primele emisiuni monetare ale Țării Românești datează din 1365, din timpul domniei lui Vladislav I (1364-1377), eveniment legat, după cum se afirmă¹, de ocuparea Vidinului de către regele maghiar Ludovic I (1342-1382). Acest lucru a avut drept consecință întreruperea relațiilor economice dintre Țara Românească și Țaratul bulgar de la Vidin, împiedicând, după cum se crede, pătrunderea monedei străine pe teritoriul Țării Românești, de unde și necesitatea emiterii de monedă proprie.

Lui Vladislav I îi sunt atribuite mai multe tipuri monetare²: tipul I, cu acvilă conturnată, tipul II, cu cruce, și tipul III comun muntean. Acest din urmă tip - comun muntean - are pe avers un scut despicat, cu primul cartier fasciat iar al doilea cartier plin. Pe revers, un coif închis având deasupra o acvilă.³ Legenda acestui tip de monede este în caractere latine: începe pe avers: „*WŁADISŁAW WOIWODA” (wladislav waiwode) și continuă pe revers: „*RUMUNESCU”. Tipul respectiv de monedă a devenit tradițional menținându-se până la sfârșitul secolului XV.

Domniei lui Mircea cel Bătrân (1386-1418) îi sunt atribuite mai multe emisiuni monetare. Aceste emisiuni au fost categorisite în două grupe principale. Prima grupă cuprinde emisiunile socotite a fi bătute până în anul 1396, în care sunt incluse monedele de tip comun muntean, dintre care se disting atât monede având legenda în caractere latine cât și monede ce au legenda în caractere slavone. Din a doua grupă fac parte monedele considerate a fi emise după acest an (1396) și în cadrul căreia se disting, de asemenea mai multe tipuri monetare³.

Cronologia emisiunilor monetare atribuite lui Mircea cel Bătrân a fost stabilită, inițial, din punct de vedere iconografic⁴, iar mai recent și în

¹ O. Iliescu, *Moneda în România*, București, 1970, p. 14.

² O. Luchian, C. Buzdugan, C. Oprescu, *Monede și bancnote românești*, 1977, p. 8.

³ *Ibidem*, p. 25-28.

⁴ O. Iliescu, *op. cit.*, p. 20-21.

1

2

Fig. 1.

Monede atribuite lui Mircea cel Bătrân, tip "comun muntean"

funcție de titlul argintului aflat în compoziția acestor monede⁵, clasificări care, însă, nu diferă prea mult una de cealaltă.

În ceea ce ne privește, ne vom ocupa de monedele atribuite lui Mircea cel Bătrân din prima grupă - tip comun muntean -, de cele ce au legenda în caractere latine și asupra cărora autorii au puncte de vedere comune privind atribuirea și datarea. Noi, însă, ne propunem să le subîmpărțim, la rândul lor, în două categorii, având drept criteriu reprezentările heraldice de pe avers. Astfel, în prima categorie includem monedele ce au primul cartier al scutului fasciat, iar al doilea cartier plin sau o siglă Φ , ρ , I , ω , ρ , ω etc. – și legenda în forma „* IWHN:DI:MNQO”⁶, „* IWHN:DI:MNQO”⁶ (pl. I, fig. 1) pe avers, iar pe revers legenda „* IWHN:DI:MNQO”⁶. În a doua categorie vom include monedele, a căror poziție a fasciilor de pe scut este inversată, trecută în cel de al doilea cartier al scutului, și la care și legenda este diferită, astfel, pe avers: „* IWHN MOSHNVI”⁷, respectiv, pe revers „* IWHN:MNQO”, „* IWHN:MNQO”⁷ (pl. I, fig. 2). Facem această diferențiere pentru faptul că, din punct de vedere heraldic, prezența mobilelor, în cazul nostru a fasciilor, amplasate în unul sau altul din cartierele scutului, nu este lipsită de importanță - primul cartier al

⁵ C. Știrbu, P. Stancu, *Date noi privind emisiunile monetare ale lui Mircea cel Mare*, în *Marele Mircea Voievod*, coord. I. Pătroiu, București, 1987, p. 101-103.

⁶ O. Luchian, G. Buzdugan, C. Oprescu, *op. cit.*, p. 19-22.

⁷ *Ibidem*, p. 23, nr. 154-159.

scutului fiind socotit o poziție de prim rang, iar cel de al doilea, de rang inferior. După cum se observă, acestei împărțiri din punct de vedere heraldic îi corespund și legende diferite, ceea ce ne îndreptățește să credem că aceste deosebiri nu sunt lipsite de semnificație.

Dacă asupra apartenenței monedelor de tip comun muntean, în caractere slavone atribuite lui Mircea cel Bătrân nu există nici un dubiu, din legendă reieșind clar numele acestuia: „✠ ІѠ МРЪЧД ВОЕВОДА”⁸ –, nu același lucru se poate spune despre monedele cu caractere latine, din prima categorie propusă de noi, în care numele lui Mircea nu se regăsește în legenda: „✠ ІѠ МН:ДІ:МВНМЗ”. Constantin Moisil, ocupându-se de monedele emise de Țara Românească și, referindu-se la acest tip monetar – comun muntean cu caractere latine atribuit lui Mircea – într-un articol publicat în 1908, intitulat *Cele mai vechi monede muntene*⁹, a fost de părere că: „ele sunt anterioare domniei lui Mircea cel Bătrân”. După opinia lui I. Țabrea avem de a face cu o “concluzie eronată, trasă din interpretarea greșită a numelui IWAN din titulatura domnitorului, acestea fiind, de fapt, bătute de Tihomir, tatăl lui Basarab”¹⁰. După cum afirmă în continuare I. Țabrea, în anul 1913, Constantin Moisil, într-o notiță despre tezaurul de la Bădila “ar fi revenit asupra părerii sale anterioare, că o parte din monede ar fi fost bătute de Tihomir” și că asupra acestei schimbări de opinii pare să fi avut o influență criticile lui N. Docan, în 1909.

Cert este că problema nu a fost elucidată întrucât C. Moisil, într-o publicație din 1938¹¹, interpretează legenda acestor monede ca fiind „ІѠ МН МВНМЗ” (Ioan Myrcz(e) sau „ІѠ МН:ДІ:МВНМЗ” adică Ioan Mircea. Interpretarea ni se pare forțată, în special pentru partea a doua a legendei, întrucât semnul „V”, după cum apare el pe monede, nu poate fi decât ceea ce se vede sau având valoarea „U”, în nici un caz „Y”, cum ne este sugerat. După cum nici interpretarea lui „N” drept „R” nu poate fi admisă. De altfel în cele două acte redactate în caractere latine, cunoscute din timpul domniei lui Mircea, cel din 1391¹² având titulatura “Nos Joannes Mircza”, și cel din 1400¹³; “Mirtze vaida”, nimic nu ne îndreptățește să admitem folosirea lui „M” în loc de „I”.

⁸ *Ibidem*, p. 23-25, nr. 165-185.

⁹ I. Țabrea, C. Moisil, București, 1970, p. 40.

¹⁰ *Ibidem*, p. 40.

¹¹ C. Moisil, *Monedele României*, în *Enciclopedia României*, I, București, 1938, p. 107.

¹² *DRH (Documenta Romaniae Historica)*, București, 1966, actul 15, p. 36 emis în 1391 (6900) dec. 27 Argeș.

¹³ *Ibidem*, p. 55, actul 23 emis la 1400 (6908) iulie 20 Argeș.

O. Iliescu, explicând semnificația legendelor de pe monedele Țării Românești și referindu-se la cele atribuite lui Mircea cel Bătrân, arată că: "Pe monedele de tipurile 2-5, legenda este în limba slavonă și sună așa: "Io Mircea Voevo(da)"¹⁴; asupra tipului 1, comun muntean, se păstrează, însă, tăcerea. Constanța Știrbu și Paraschiva Stancu, în ultimul studiu publicat asupra monedelor lui Mircea, tratează mai mult aspectul încadrării cronologice a emisiunilor monetare din timpul domniei acestuia în funcție de titlul argintului din care au fost bătute aceste monede, neaducând, însă, în discuție semnificația acestui tip de monedă¹⁵. Părerea prof. Radu Manolescu este că „ΙΩΗΝ ΔΙ ΜΥΝΟΘ” este forma prescurtată a lui "Johannes Mirce Dei (Di) Grația", din care s-a reținut numai Johannes, redat în forma slavă "Ivan", "Di" reprezentând prescurtarea latină de la "Dei", acest lucru, însă, pare a nu-și găsi analogie în actele redactate în latină, amintite mai sus, aparținând lui Mircea cel Bătrân.

La prima vedere, se pare că dificultatea interpretării acestui tip de legendă constă în a găsi semnificația celei de a doua părți a acestuia, „ΔΙ ΜΥΝΟΘ”. Și primă parte a legendei, „ΙΩΗΝ”, ridică probleme de interpretare. La prima vedere, „ΙΩΗΝ” pare a indica titulatura domnitorului, - asupra acestei titulaturi nu mai este cazul să discutăm: problema este elucidată¹⁶, căci în actele oficiale contemporane emise atât în timpul lui Mircea cât și a celorlalți domnitori ai Țării Românești întâlnim formula "Io, Ioan, Iohannes, Ivan". Același lucru și pentru legendele monedelor acestora, fie ele în caractere latine, fie în slavone, de regulă sub forma prescurtată „Io”, „ΙΩ”; însă, nemijlocit, imediat după această formulă, urmează numele domnitorului : „*ΙΩ ΒΛΑΔΙCΛΑΒΑ ΒΟΕΒΟΔΑ” (Vladislav I)¹⁷; „*ΙΩ ΡΑΔΟΛΑ ΒΕΛΙΚ ΒΟΕΒΑ”, „*ΙΟΝC ΒΕΔΟΛΥC” (Radu I 1377-1383)¹⁸; „*ΙΩ ΔΑΗΟΥ ΒΟΕΒΟΔ” (Dan I 1383-1386)¹⁹, „*ΙΩ ΒΛΑΔΑ ΒΟ” (Vlad I Uzurpatorul – 1394-

¹⁴ O. Iliescu, *op. cit.*, p. 21.

¹⁵ C. Știrbu, P. Stancu, *op. cit.*, p. 97-104.

¹⁶ B. P. Hașdeu, *Comentariu asupra titlului Domitorilor români: gospodar și voievod*, în *Scrieri Istorice*, București, 1973, I, p. 169-186; E. Vârtosu, *Titulatură domnitorilor și asocierea la domie în Țara Românească și Moldova până în secolul al XVI-lea*, București, 1960, p. 11-101; P. P. Panaitescu, *Io în titlul domnitorilor români*, în *AI1AI*, Iași, 1987, p. 63-72.

¹⁷ O. Luchian, G. Buzdugan, C. Opreșcu, *op. cit.*, p. 811.

¹⁸ *Ibidem*, p. 12-16.

¹⁹ *Ibidem*, p. 16-17.

1397)²⁰. Cazul se repetă și pentru celelalte tipuri de monede atribuite lui Mircea cel Bătrân: „Ⲛⲓⲱ ⲙⲣⲉⲩⲁ ⲃⲟⲉⲃⲟⲁ”²¹ etc. După cum observăm, titulatura domnitorului nu apare în formă completă în detrimentul numelui. O titulatură a unui domnitor în forma “Io Ioan”, apare, pentru prima dată, în Moldova, târziu, când “se pierduse [în Moldova] conștiința despre sensul lui Io”²², începând cu Ioan Nicolae Mavrocordat (1743-1747). Anterior acestei date, doi domnitori ai Moldovei, deși se numeau Ioan – Despot Vodă – (Ioan Iacob Heraclid 1561-1563) și Ioan Vodă cel Cumplit (1572-1574) - în documente se intitulau “Ioan Vodă”. Ar putea constitui o excepție doar Iancu Sasu (1579-1582) care se intitula “Io Iancu Voievod”, dar, cum arată P. P. Panaitescu, “pentru oamenii de atunci nu era clară identitatea numelor de Iancu și Ioan”²³. Un domnitor, cu numele de Ioan, în Țara Românească, este semnalat, mai târziu, în timpul domniilor fanariote, Ioan Mavrocordat (1716-1719), dar și acesta apare în documente intitulat “Ioan Vodă”, nicidecum “Io Ioan”. Ne întrebăm astfel dacă monedele atribuite lui Mircea cel Bătrân – tipul comun muntean, având legenda „Ⲛⲓⲱⲙⲣⲉⲩⲁ ⲃⲟⲉⲃⲟⲁ” - sunt emise într-adevăr, în timpul domniei acestuia, sau aparțin unui alt domnitor al cărui nume este sinonim cu titulatura, adică Ioan. Dacă admitem, totuși, acest lucru, nu ne mai rămâne decât să căutăm acest nume la unul din voievozii Țării Românești, ținând seama și de componența tezaurilor monetare în care s-au descoperit astfel de monede. Această componență ne indică emiterea acestor monede în prima perioadă a existenței Țării Românești ca stat centralizat, până la Mircea cel Bătrân, inclusiv. Tabelul cronologic al domnitorilor Țării Românești, în accepțiunea actuală, indică lipsa unui astfel de nume în perioada respectivă. Istoricii mai vechi, a căror autoritate în materie nu poate fi contestată, indică totuși un astfel de nume – Ioan. Astfel, Xenopol menționează existența între 1310-1320 (?) a lui Ivanco Basarab: “Despre acest Ivanco se spune în legile sârbești a lui Ștefan Dușan că el, ca domn al Valahiei, ar fi ajutat țarului bulgar Mihail (1323-1331) în lupta acestuia contra Imperiului bizantin”²⁴. Comentând identitatea acestui personaj, Nicolae Stoicescu este de părere însă că: “După cum s-a arătat, Ivanco Basarab este de fapt

²⁰ *Ibidem*, p. 18.

²¹ *Ibidem*, p. 23-28.

²² P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 68-69.

²³ *Ibidem*, p. 69.

²⁴ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, comentată de N. Stoicescu, II, București, 1986, p. 70.

Ioan Basarab, Ioan fiind particola «Io» sau «Ioan» adăugat la numele de Basarab. Deci Ivanco Basarab este una și aceeași persoană cu întemeietorul care-și începe domnia la circa 1310»²⁵.

Nicolae Iorga arată la rândul său, că: „Mihail pierde (1330) în lupta cu sârbii la Chiustendil (atunci Velbujd), în care fusese ajutat de românii lui «Basarab Ivanco», deci fiul lui Ivanco sau Iancu, care pare a fi identic cu Tihomir»²⁶.

P. P. Panaitescu este de părere că: „În realitate tatăl și predecesorul lui Nicolae Alexandru, Basarab, întemeietorul țării, se numea sau se intitula Ioan Basarab. Într-adevăr, în prefața Zakonicului (codice de legi) a lui Ștefan Dușan apare ca «Basarab Ivanco, socrul lui Alexandru Țaru». Ivanco este diminutivul lui Ivan, adică Ioan: așadar, Basarab purta, pe lângă numele său, și pe acela de Ioan. În pomelnicele bisericilor celor mai vechi din țară, la Câmpulung, la Argeș, la episcopia Râmnicului, Basarab este totdeauna numit Io Basarab, ceea ce, firește, nu constituie o dovadă egală cu cea a zakonicului lui Dușan, întrucât pomelnicele sunt alcătuite mai târziu»²⁷. Deși nu putem ști precis cum se intitula Basarab I –deoarece până în prezent nu se cunosc acte emise de la acesta –, înclinăm, totuși, să admitem denumirea „Basarab Ivanco”, respectiv „Basarab Ivancu»²⁸, așa cum apare ea în zakonicul amintit, nicidecum inversarea acestui nume în forma „Ivancu Basarab”, pentru a interpreta apoi numele de Ivanco drept particola „Io» sau „Ioan» adăugat la începutul numelui de Basarab. De fapt, numele de Basarab pare a fi un nume de familie dacă avem în vedere relatările cronicii anonime: „Atunce s-au alesu dintr-înșii boiarii carii au fostu de neamu mare, și puseră Banoveții un néamu ce le zicea Basarabi, să le fie loru capu, adecă mari bani»²⁹.

Pe lângă faptul că legenda monedelor amintite, “ΙΩΗΝ ΟΥ ΜΑΝΟΥ” pare a indica un emitent cu numele de Ioan, acesta putând fi Basarab I, pentru a admite, totuși, posibilitatea ca acesta să fi bătut monedă trebuie să avem în vedere, în primul rând, ă condițiile politice și economice, din acea vreme, ale Țării Românești au putut fi favorabile sau nu baterii de monedă proprie. Domnia lui Basarab I, prin durata sa (1310-1352) și prin înfăptuirile sale, poate fi comparată cu cea a domnitorilor moldoveni, Alexandru cel Bun (1400-1432) și cea a lui Ștefan cel Mare (1457-1504).

²⁵ *Ibidem*, nota 14, p. 103-104.

²⁶ N. Iorga, *Studii asupra evului mediu românesc*, București, 1984, p. 62.

²⁷ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 67.

²⁸ A. D. Xenopol, *op. cit.*, nota 18, p. 70.

²⁹ Gh. I. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, București, 1980, p. 102, 250.

În cei 42 de ani de domnie a lui Basarab I, “Țara Românească dispunea de o economie solidă, fapt atestat de izvoarele scrise contemporane, de înălțarea unor edificii masive (biserica domnească de la Curtea de Argeș) sau de daniile bogate făcute mănăstirilor de la muntele Atos”³⁰. De asemenea, el dispunea de metalul necesar pentru baterea de monedă (amintim astfel oferta făcută de Basarab I regelui Carol Robert (1308-1342) de a-i plăti suma de 7000 mărci de argint (1447 kg) – echivalent cu 1.680.000 de dinari, în schimbul păcii). Deși în acea vreme această sumă reprezenta o avere enormă, regele maghiar a refuzat-o cu aroganță, socotind, probabil, și poate că pe bună dreptate, că prada ce urma să o acapareze în urma incursiunii în Țara Românească avea să fie mult mai bogată. Această campanie viza, de fapt, și îndepărtarea de la tron a lui Basarab I. Rezultatul acestei campanii se cunoaște: lupta de la Posada, din 9-12 noiembrie 1330, ocazie cu care oștile maghiare au fost zdrobite. Carol Robert, după aceea, până la sfârșitul domniei sale, nu s-a mai aventurat în nici o acțiune armată împotriva Țării Românești. Lupta de la Posada poate fi considerată actul de naștere al independenței Țării Românești. Se spune că, în această luptă, Basarab I a fost ajutat și de către tătari³¹, ceea ce presupune că, la acea vreme, el avea cu aceștia relații de bună vecinătate. În bune relații se găsea Basarab I și cu țarul Bulgariei, după cum am văzut mai sus.

Posibilitatea ca Basarab I să fi bătut monedă proprie nu pare a fi un lucru ieșit din comun. Circulația monetară pe teritoriul Țării Românești era cunoscută și practică deja, ea fiind atestată prin *Diploma Cavalerilor Ioaniși* (1247), în care se arată, printre altele, că veniturile ce vor rezulta „de la moneda ce va circula în ținuturile concesate ioanișilor, jumătate o va lua ordinul, jumătatea cealaltă regele”³². De asemenea, Basarab I avea exemplul țărilor vecine: țarul Bulgariei, regele Serbiei și cel al Ungariei băteau în acea vreme monedă. În situația politică în care se găsea Țara Românească în acel timp, nu aveam neapărată nevoie, pentru a bate monedă, de acordarea acestui drept din partea unei puteri străine. Trebuie să vedem, mai degrabă, în baterea de monedă proprie, în Țara Românească, un act de independență. După părerea noastră, condițiile pentru baterea de monedă proprie în Țara Românească au fost favorabile după anul 1330, după luptele de la Posada.

³⁰ O. Iliescu, *op. cit.*, p. 14.

³¹ C. C. Giurescu, D. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, I, București, 1974, p. 266.

³² *Ibidem*, p. 218, 236.

Dacă admitem că prima parte a legendei acestor monede reprezintă numele lui Ioan – Basarab Ivanco –, cea de a doua parte pare, însă, mai greu de explicat. Astfel, semnul „C” (C) (pl. II, fig. 3), din legenda monedelor, poate fi socotit și „E” (E) (pl. II, fig. 4), bătut defectuos, lucru întâlnit și pe alte monede ale Țării Românești și acceptat ca atare, cu semnificația de „E”. Deși mai puțin convingător, și semnul „C” din aceeași legendă ar putea fi interpretat ca „O” întrucât pe unele monede apare închis „C” (pl. II, fig. 5) de unde ar rezulta o lectură în forma „ΙΩΗΝ ΔΙ ΜΟΝΕ” „ΙΩΗΝ ΔΙ ΜΟΝΕ” interpretată ca „Moneda lui Ioan”. Cum însă pe unele monede apare semnul „E” iar pe altele, în locul lui, apare „C”, este exclusă posibilitatea interpretării legendei în această formă, ea rămânând în forma unanim acceptată, „ΙΩΗΝ ΔΙ ΜΥΝΟΘ”. În acest caz, ne gândim dacă nu cumva avem de a face cu o referire toponimică ce ar putea fi pusă în legătură cu teritoriul pe care l-a stăpânit inițial Basarab I, al cărui ținut se numește Muscel, nume ce derivă de la latinescul *monticellum* (muncel, muscel), ținut în care se afla primul oraș de scaun „Lango Campo” atestat documentar din anul 1300³³. Tot în acest ținut, „la Rucăr, pe dealul Orășii, ar fi existat un «castru foarte întărit» (*castrum munitissimum*), pe care un document din 1231 spune că l-au construit Teutonii dincolo de munți”³⁴. N. Iorga arată că, înainte de întemeierea Țării Românești, în secolul XIII, „apar înjghebări politice la sud, de la Dunăre, cu fața spre Bizanț – cum domnia de la Argeș nu era cu fața spre Dunăre, ca mai târziu, ci spre munte”³⁵. Ceea ce pare să confirme existența unei formații politice la poalele Carpaților – „Muntenia” sau „Țara Românească” – al cărei nume datează, probabil, din vremuri destul de vechi, distinctă de cealaltă, aflată la Dunăre, „numită de slavi Vlașca, adică țara vlahilor sau țara românilor – căci aceasta înseamnă cuvântul vlah- se găsește la șes nu la munte”³⁶. Astfel legenda „ΙΩΗΝ ΔΙ ΜΥΝΟΘ” poate fi interpretată „Ioan din munți” sau „Ioan de Muntenia”. În acest sens, arătăm că: „... stăpânii de pământ apar în secolul XIV și al XV-lea, cu mențiunea moșiei de origine, întocmai ca nobilii din apus, „Șandru de la Dorohoi” sau „Vlad de la Valea Albă” de pe vremea lui Alexandru cel Bun, au aceeași semnificație ca, de pildă „Jean de Vienne” din Franța...”³⁷ sau Iancu de Hunedoara (1441-1456).

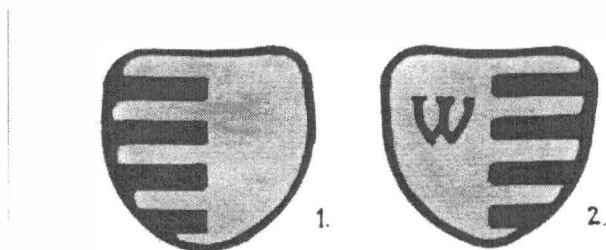
³³ *Enciclopedia României*, II, București, 1938, p. 290, 592.

³⁴ C. C. Giurescu, D. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 213.

³⁵ N. Iorga, *op. cit.*, p. 43.

³⁶ C. C. Giurescu, D. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 183.

³⁷ *Ibidem*, p. 185.

Av. +IWAR:DI:MVRQZ

Rv. +IWAR MOSARVIV

Av. +IWA:-MVR CZ

Rv. +IWA:-SMIRV

1a.

1b.

α = C
3.

1c.

1d.

α = E
4.

1e.

1f.

∅ = V (O ?)
5.

1g.

1h.

Fig.2.

Monede atribuite lui Mircea cel Bătrân, tip "comun muntean"

Dacă aceste monede aparțin într-adevăr lui Basarab I, lucrul nu este lipsit de importanță; din punct de vedere numismatic, acest lucru stabilește data emiterii primelor monede muntenesti mai devreme cu cel puțin 30 de ani, constituind, în același timp, și un document scris care atestă, în plus, numele de Ioan, purtat de Basarab I, precum și cel de Muntenia, numele Țării Românești.

Dacă, așa cum am arătat, monedele cu legenda „ΙΩΗΝ ΟΙ ΜΥΝΟΘ”, atribuite greșit lui Mircea cel Bătrân, ar putea aparține lui Basarab I – Basarab Ivanco –, celelalte monede, însă, din cea de a doua categorie propusă de noi, la care fasciile apar în poziție inversată, pe scutul aflat pe aversul monedelor, nu pot revendica aceeași paternitate, ele parând a fi emise, într-adevăr, în timpul domniei lui Mircea cel Bătrân. Legenda aversului acestor monede „ΙΩΗΝ ΜΟΣΗΝΒΙΥ” și cea a reversului „ΙΩΝΣ ΜΙΒΥ” sau „ΙΩΗ ΣΙΜΙΒΟ” indică probabil doi emitenți, unul cu numele de **Ioan** iar celălalt de **Mircea**. Prezența a două nume pe aceeași monedă nu este ceva neobișnuit, ele indicând asociere la tron. Acest lucru apare și pe alte emisiuni monetare din Țara Românească (Vlaicu Vodă, Radu I, Dan I, Mircea cel Bătrân)³⁸. Asocierea acestor nume **-Ioan** și **Mircea-** are și un corespondent istoric, întrucât „documentele probează incontestabil că Mircea cel Bătrân a stăpânit Dobrogea încă din anul 1388”³⁹, an în care a avut loc „o lungă campanie turcească condusă de Ali-Pașa contra lui Ivanco și a lui Șişman, în timpul căreia se pare că atât Ivanco cât și Șişman mor pe câmpul de luptă”⁴⁰. Din aceste relatări se poate deduce că în acel timp Dobrogea era stăpânită de Mircea cel Bătrân, dar, în același timp, era recunoscut și continua să existe și un conducător local, Ivanco, fiul despotului Dobrotici (1340? – 1386). Ca o consfințire a acestei stări de lucruri a fost emisă probabil și moneda. Baterea acestor monede a fost posibilă până la 1388, dacă admitem că, într-adevăr, Ivanco moare în lupta cu turcii. Lucru care nu este sigur, Ivanco putând să fi supraviețuit acestei bătălii, caz în care emiterea unor astfel de monede putea fi posibilă și după această dată. Părerea că Ivanco Dobrotici a bătut monedă nu este un lucru nou. Într-o notă apărută nu de mult, prof. Aurel Golimas și Aurică Smaranda, evocând activitatea numismatului care a fost N. Docan, arată că

³⁸ O. Luchian, G. Buzdugan, C. Opreescu, *op. cit.*, p. 11-12, 17-18.

³⁹ A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea, București*, 1979, p. 180.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 180.

„problema nu-i încă închisă: N. Docan a subscris la afirmația lui C. Moisil cum că întâiul termen al legendelor, „ΙΘΗΝ”, nu este titulatura „ΙΩ”, și că Ivanco poate fi Sin Dobrotici”⁴¹.

Existența unor monede ce ar aparține, în același timp, atât lui Mircea cel Bătrân cât și lui Ivanco Dobrotici, ar constitui o dovadă că alipirea Dobrogei la Țara Românească nu a fost un act de cucerire, ci, mai degrabă, o unire a elementului vlah din zona dunăreană, dictată atât din considerente de ordin etnic, cât și din necesitatea preîntâmpinării pericolului turcesc ce-și făcuse apariția în această zonă. Aceste monede ne fac să ne gândim la un alt tip asemănător, într-un fel atribuit tot domniei lui Mircea cel Bătrân (tip 6)⁴², cu legendă bilingvă, pe avers în slavonă „ΙΩ ΜΙ~ΠΡΒΟ” iar pe revers, în latină „REORU-SEHNBX” a cărei semnificație constituie o enigmă. Descoperirile frecvente de monede cu legenda „REORU-SEHNBX”, în zona Severinului⁴³, au făcut să se emită părerea că ele au fost bătute în zona respectivă, indicând probabil, tot o asociere de domnie, în vestul Țării Românești, putând fi considerate și ca o notă de conduită politică a lui Mircea cel Bătrân, dacă ele aparțin într-adevăr acestuia.

Cercetând lista descoperirilor monetare, a tezaurelor în componența cărora se află monede atribuite lui Mircea cel Bătrân, nu totdeauna am găsit specificația cărui tip monetar aparțin. Să nu mai vorbim de lipsa de informații în legătură cu monedele de tip comun muntean, neavând posibilitatea de a ști care din acestea au legenda în caractere latine și care în slavone. Când avem, totuși, indicii asupra prezenței în tezaure a monedelor atribuite lui Mircea cel Bătrân, de tip comun muntean, aceste monede apar, de regulă, la un loc cu alte monede ale Țării Românești, emise în timpul domniei primilor domnitori (Vladislav I, Radu I, Dan I) și cu alte monede străine, cel mai frecvent de la țării bulgari – Ioan Alexandru, Sracimir Șișman⁴⁴, toate încadrate cronologic începând cu prima jumătate a secolului XIV – până la 1396 –, dată până când se consideră că au fost emise monedele lui Mircea cel Bătrân, din prima parte a domniei sale, cele de tip comun muntean. Amintim și remarcă făcută de autorii studiului amintit mai sus referitoare

⁴¹ A. Golimas și A. Smaranda, *Nicolae Docan 24 iunie 1874-26 aprilie 1933*, în *BNRS*, LXXVII-LXXIX (1983-1985), București, 1985, p. 462.

⁴² O. Luchian, G. Buzdugan, C. Oprescu, *op. cit.*, p. 27-28, nr. 208-215; O. Iliescu, *op. cit.*, p. 21.

⁴³ C. Știrbu, P. Stancu, *op. cit.*, p. 102.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 108, 111, 115, 116.

la monedele atribuite lui Mircea cel Bătrân, cele de tip comun muntean și anume că: „a fost îngropată o cantitate enormă de bani/monede, dacă ținem seama de numărul mare de piese găsite”⁴⁵.

Atât componența tezaurelor monetare, raportate cronologic, cât și numărul mare de monede de acest fel pledează în favoarea emiterii lor în perioada de început a existenței Țării Românești, și nu exclude astfel posibilitatea ca o parte din ele să aparțină și lui Basarab I. Un studiu amănunțit asupra întregului fond monetar existent la noi cât și în alte țări ce dețin monede de la Mircea cel Bătrân, studiu referitor la tipologia reprezentării heraldice, ori la contextul de descoperire etc., ar da poate un răspuns în elucidarea misterului emiterii primelor monede ale Țării Românești.

În concluzie, problema atribuirii de monede domniei lui Basarab I nu poate fi considerată închisă. Intenția noastră a fost de a readuce în discuție acest subiect controversat, pentru că, așa cum observa Gh. Brătianu, „încercarea merită, totuși, a fi făcută, fie numai pentru că discuția și critica părerilor constituie viața însăși a disciplinei istorice”⁴⁶.

UNE MONNAIE ATTRIBUEE A BASARAB I

Résumé

Les premières émissions monétaires de Valachie datent de l'époque du règne du prince-régnant Vladislav I (1364-1377). Ses successeurs au trône, parmi lesquels il faut mentionner Mircea le Vieux (1388-1418), ont eux aussi émis des monnaies.

Le long règne du prince Mircea est marqué par plusieurs émissions monétaires que les spécialistes ont divisées en deux groupes. Le premier comprend les monnaies émises avant l'année 1396, le second les émissions ultérieures à cette date-là.

Les monnaies du premier groupe, « de type valaque commun », présentent une légende en latin ou en slavon. Parmi celles à la légende à caractères latins, il y a une tout à fait particulière par la légende sur le reverse : «✠ IΘΘΩ:DI:MNOCΘ» et sur l'avers : «✠ IΘΘΩ. MNOCΘ», ce qui met un signe d'interrogation sur l'appartenance de la respective monnaie au règne de Mircea le Vieux. Cela parce que le nom de celui-ci n'y est pas inclus, alors qu'il est explicitement mentionné dans les autres émissions monétaires datant de son règne.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 99.

⁴⁶ Gh. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 101.

La lecture de la légende «*IΩΘΗΝ:ΩΙ:ΩVΩQΘ» plaide en faveur de l'attribution de la monnaie à un prince dont le nom est Ion. La liste des princes de Valachie n'inclut pourtant aucun prince de ce nom. De prestigieux historiens roumains, tels A.D. Xenopol, N. Iorga, P.P. Panaitescu et N. Stoicescu, à partir de l'existence de certains documents, considèrent que Basarab I (1310-1352) était aussi nommé Ion Basarab, Ivenco Basarab et que ce nom de Ioan, Ivenco ne doit pas être confondu au titre de « IO » rencontré dans les documents émis par les princes valaques.

L'un des plus fameux numismates roumains, C. Moisil, a remarqué, autour de l'année 1908, que la monnaie en discussion était antérieure à la période de Mircea le Vieux. Pourtant, par la suite, en 1909, influencé par les critiques qu'on lui a adressées, il a « modifié l'opinion antérieurement exprimée », la monnaie étant par conséquent attribuée à Mircea le Vieux.

Selon nous, cette monnaie appartient au règne de Basarab I. Outre la légende constituant le principal argument plaidant en faveur de cette attribution, le règne long de 42 années et la solide situation économique renforcent cette hypothèse. Les conditions politiques ont été propices après la bataille de Posada de 1330 lorsque les armées du roi hongrois Charles Robert (1308-1342) ont été écrasées par celles sous la commande de Basarab I. Ainsi, l'émission monétaire propre doit-elle être perçue en tant qu'un acte d'indépendance, ce droit ne devant plus, en conséquence, être accordé par un pouvoir suzerain, selon la pratique de l'époque. Il faut aussi reconsidérer la datation de la première émission monétaire de Valachie et la situer pendant le règne de Basarab I, respectivement pendant l'année 1330.

Traduit par Coralia Costas